

Pârvu Boerescu

*CODEX COMANICUS: CORESPONDENȚE LEXICALE
ROMÂNNO-CUMANE*

În anul 2000, regretatul profesor Vladimir Drimba a publicat, în limba franceză, o nouă ediție diplomatică, însoțită de facsimile, a manuscrisului cunoscut sub numele de *Codex Comanicus*¹, cel mai important izvor de cunoaștere a limbii poporului turcic migrator care a dominat politic un vast teritoriu ce se întindea din stepele de la nordul Mării Negre până la Dunărea de Jos și Carpații Meridionali, în perioada dintre cea de a doua jumătate a secolului al XI-lea și anii imediat premergători invaziei mongolo-tătare din 1241.

Marele avantaj imediat pe care îl prezintă această ediție, în raport cu cea din 1880, a contelui Géza Kuun², parțial depășită din punct de vedere științific, este acela că textul *Codexului* se află la îndemâna cercetătorilor români, în cele mai bune condiții posibile, constituind un instrument de lucru indispensabil pentru corecta apreciere a influenței cumane asupra limbii române. Absența glosarelor și a indicilor de cuvinte din ediția lui Vladimir Drimba este suplinită de posibilitatea consultării utilului dicționar al limbii cumane, redactat de orientalistul danez K. Grønbech³, ca indice de cuvinte al întregului *Codex*, conținând transcrierea modernă, variantele grafice din manuscris și traducerea fiecărui cuvânt cuman în parte, uneori împreună cu contextul său.

Dezavantajul de ordin practic, oarecum inevitabil, al numerotării diferite, de la o ediție la alta și în surse diferite, a trimiterilor la paginile manuscrisului original, poate să fie înlăturat în mare măsură prin identificarea și înregistrarea tuturor cuvintelor din *Codex Comanicus* care, după câte știm, ar putea prezenta un cât de mic interes pentru istoria lexicului românesc.

¹ Vladimir Drimba, *Codex Comanicus*, Édition diplomatique avec fac-similés, Bucarest, Editura Enciclopedică, 2000. În continuare, cu sigla: CCD.

² *Codex Cumanicus Bibliothecae ad Divi Marci Venetiarum*. Primum ex integro edidit prolegomenis notis et compluribus glossariis instruxit Comes Géza Kuun, Budapestini Editio Scient. Academiae Hung., 1880 (vol II: *Additamentum ad Codicem Cumanicum*. Budaë, 1883). În continuare, cu sigla: CCK.

În anul 1981, la Budapesta, a apărut o reeditare anastatică a CCK, însoțită de „*Prolegomena to the Codex Cumanicus* by Louis Ligeti”.

³ K. Grønbech, *Komanisches Wörterbuch. Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus*, Kopenhagen, Einar Munsgaard, 1942. (B.A.R., cota II 253 478.) În continuare, cu sigla KW.

În acest scop, înfățișez mai jos un tablou al corespondențelor și coincidențelor care pot fi stabilite între cuvintele limbii române, selectate de mine⁴, și cuvintele limbii cumană, a căror existență este atestată în *Codex Comanicus*.

Alături de cuvintele limbii comune, atașez o listă cu nume geografice, probabil cea mai incompletă, din cauza dificultăților de identificare, cuprinzând unele toponime –hidronime, oronime, oiconime etc., care au mai primit o explicație turcică, inclusiv cumană, la care am adăugat, cu titlu de ipoteză, câteva interpretări proprii, marcate de altfel, pretutindeni, prin sigla P.B. Cea de a doua listă, a numelor de persoane, a fost excerptată în cea mai mare parte din *Dicționarul onomastic românesc* de N. A. Constantinescu (DO), pe baza analogiei cu termenii cumani atestați în *Codex Comanicus*, incluzând cu precădere numele unor personaje istorice, suficient de vechi pentru ca originea turcă osmanlie a acestora să fie întrucâtva mai puțin probabilă. Am ținut seama și de considerentele expuse de Emil Suciuc, în lista cu antroponime de origine cumană, din volumul *Cuvinte românești de origine turcă*, pag. 204–206.

Cuvintele-titlu românești scrise cu litere de rând, drepte și neîngroșate, de cele mai multe ori nu au o etimologie turcică directă, fiind în multe cazuri niște simple coincidențe lexicale româno-cumane. Cuvintele românești scrise cu litere drepte îngroșate au o certă origine turcică, dar nu pot proveni din cumană, fie din cauza fonetismului divergent, fie din alte motive, de ordin semantic sau istoric etc. Literele italice îngroșate sunt indiciul unei echivalențe fonetice depline între etimoanele turce osmanlii ale cuvintelor românești și cuvintele cumană corespunzătoare, iar sublinierile semnaleză ipoteticele împrumuturi românești din limba cumană. Numărul crescător al semnelor de întrebare semnifică gradul de improbabilitate al unui împrumut direct sau exclusiv din cumană, apreciere care nu exclude automat eventualitatea stabilirii unor etimologii multiple, în care componenta cumană să poată fi totuși luată în considerare.

Cuvintele cumană sunt redată cu ortografia lui K. Grønbech (KW), în paranteze drepte fiind reprodusă uneori forma grafică din manuscris și/sau traducerea acestor cuvinte, atunci când este necesar. Abrevierile din parantezele rotunde reprezintă, după Grønbech, KW, limba din care provine cuvântul cuman: ar. – arabă, gr. – greacă, ital. – italiană, m. – mongolă, p. – persană, rus. – rusă; calea de intrare în limbă: merc. – prin comerț, chr. – prin misionarii creștini, ori precizări gramaticale: 3. Pers. – forma posesivă, persoana a 3-a⁵, a substantivului, așa cum apare acesta în textul CC. Urmează numărul filei din manuscris, cf. CCD, r – *recto* sau v – *verso* și numărul rândului, cifrele din parantezele rotunde fiind

⁴ În selectarea cuvintelor românești cărora li se poate atribui un termen corespondent cuman mi-au fost de un mare folos, de multe ori, simplele sublinieri făcute cu creion albastru și roșu de către doi cercetători anteriori, din păcate anonimi, în glosarul cuman-latin din *Codex Comanicus*, ediția Kuun, pe exemplarul care se află la Biblioteca Academiei Române din București. Ambii erau buni cunoscători ai limbii turce și ai lexicului românesc regional, de origine orientală.

⁵ Cf. Vladimir Drimba, *Cercetări etimologice*, 2001, p. 277.

paginile ediției VI. Drimba (D), respectiv G. Kuun (K). Sigla KW și numărul alăturat arată pagina la care se găsește cuvântul cuman în *Komanisches Wörterbuch* de K. Grønbech. După echivalentul turc (osmanliu) al termenului cuman, redat în forma sa actuală, așa cum apare în *Dicționarul turc-român* de A. Baubec și M. Grecu (1979), siglele Ș I, II sau III⁶ fac trimitere la numărul volumului și la pagina din lucrarea *Influența orientală asupra limbei și culturii române*, de Lazăr Șăineanu (1900), unde sunt discutate aproape toate etimoanele citate. La sfârșit, în paranteze drepte, este dată etimologia curent acceptată a cuvântului românesc, în cazul în care aceasta este diferită de cuvântul turc citat anterior, la care adaug uneori succinte observații sau suplimente bibliografice.

abitir – *bitir-* [„perficere”] „vollenden” „a duce până la capăt, a desăvârși”, *bitirmek* „Vollendung, Vollbringung, Erfüllung”, 22r/19-21 (D 63, K 91), KW 61 (v. *infra*: a *bitirdisi*), cf. tc. *bitirmek* Ș II 6 [~ < tc. *beter* „mai rău” (Iogu, GS, V, p. 181, DEXI); vezi, pentru evoluția semantică, și adv. alb. *beter* (< tc.) „mult, foarte, din cale afară de, extraordinar de...” (obs. mea, P.B.); ~ cf. tc. *beter* (DEX)]

accea (înv. „monedă”) – *aqča* [„pecunia”] 40v/10 (D 88, K 91), KW 39, tc. *akça* Ș I 17, 289, II 1;

alaci ??? (despre vite: „bălțate”) – *alača* [„gestrîft”] „bălțat, dungat” 57v/25 (D 112, K 137), KW 34, tăt. *alača*, cf. tc. *alaca* Ș II 14 [~ < tăt. *alača* (Șăineanu IO, II, 14); ~ < tc. *alaça* (!) MDA; v. și *alagea* (înv.) „stofă vârgată” < tc. *alaca*];

almas (înv., reg.: „diamant”) – *jalmas* (p. ar. gr.) [*yalmas*] 47r/15 (D 97, K 109), KW 111, tc. *elmas* Ș III 6 [v. și *olmaz* („diamant colorat”), cf. ucr., rus. *almaz* DEX; ~ < ucr., rus. *алмаз*, bg. *олмаз* DEXI];

altângic (bot., reg.: „condurul-doamnei”) – cf. *altun* „aur”, *altunçi* [„faber”] „aurar” 42v/10, 11 (D 90, K 96), KW 36, tc. *altuncık* Ș II 18 [< tc. *altynık* (sic!) MDA, DEXI];

amanet – *amanat* (ar.) [„recom[m]endatio”] 24r/15 (D 66, K 51), KW 36, tc. *emanet*, *amanet* Ș II 19 [~ < tc. *emanet*, ngr. *amanáti* DEX; tc. *amanet* MDA; tc. *amanet*, ngr. *amanáti* DEXI];

arcá (înv.: „sprijin, protecție”) – *arqa* [„spalla”] „spate (în special partea de sus a acestuia)” 48r/4 (D 98, K 111), KW 40, tc. *arka* Ș III 7;

arpacaș / arpagic – cf. *arpa* „orz” 55v/3 (D 109, K 130), KW 40, tc. *arpa* (Ș II 26 *arpagic*) [– *arpacaș* < magh. *árpakása*; – *arpagic* < tc. *arpacık* DEX; ~ < tc. *arpacek* [!], bg. *арпазук* [!] MDA; ~ < tc. *arpacek* [!], bg. *арпаджук* DEXI];

arșin (veche unitate de măsură) – *arșun* „cot” 43r/22 (D 91, K 98), KW 40, tc. *arış* „cot” [~ < rus. *аршин* DEXI];

⁶ I = vol. I (*Introducerea*) – paginile numerotate cu cifre romane sunt date cu cifre arabe, II = vol. II₁ (*Vocabularul. 1. Vorbe populare*), III = vol. II₂ (*Vocabularul. 2. Vorbe istorice, împrumuturi literare, Indice general*). Această notație a fost utilizată anterior de Al. Ciorănescu (DER).

- arzuliu** (înv.: „înfocat”) – *arzula-* „a dori, a râvni” 70v/15 (D 133, K 195), KW 42, tc. *arzülü* [~ < tc. *arzülü*, cf. *arde* DEXI];
- aslam** (înv.: „camătă”) – *astylan* [„usura”] 38r/12 (D 84, K 85), KW 43, § I 18, 259, 260 [~ < rus. *oslam* MDA; (sau de-a dreptul din vreun dialect tătăresc – DA); ~ < v.rus. *oslamü* d. tc. geagatai *aslam*, identic cu. cum. *astelan*, *astlan* Scriban, DLR; ~ < tăt. *aslam* Ciorănescu, DER, 470];
- baftă** – *baḫt* (p.) [„prosperitas”] „noroc” 71v/11 (D 134, K 200), 76r/19 (D 139, K 204), KW 48, tc. *baht* [~ < tc. *baht* MDA; ~ < țig. *baht*, cf. tc. *baht* DEXI; ~ < țig. *baht* (Graur, *Mots tsig.*, p. 124; DEX, Drimba, CE, p. 193; Suciuc, CRT, p. 242)];
- bairam** – qurban *bajram* aj (ar.) [*baram*] 36v/20 (D 83, 196, K 81), KW 203, tc. *bayram* § I 25, 168, III, 9 (Drimba, CE, p. 114);
- balâc** (calcan-~) – *baluq* „pește” 22r/12 (D 63, K 46), 46r/29 (D 96, K 107), KW 49, tc. *balık* § I 235, II 395;
- balcic** (reg.: „loc nămolos”) – *balçuq* 39v/8 (D 86, K 88), KW 48, tc. *balçık* „noroi”;
- balsam** – „*balsanian*” [în loc de *balsaman* (Kuun, 181, Drimba, CC, p. 268)] (merc.) 66r/4 (D 128, K 181), KW 48, tc. *belsem* [~ < it. *balsamo*, lat. *balsamum*];
- baltag** – [*balta* „securis”] 53r/8 (D 105, K 124), KW 48, tăt. *baltak*, tc. *balta* § I 45, II 37 [~ < tc. *baltak* MDA, DEXI; cf. tc. *balta* DEX];
- bascea, bagcea** (reg.: „grădină”) – *baqca* (p.) [*bacca* „iardinus”] 40r/6 (D 87, K 89), KW 47, tc. *bahçe*;
- baş** („cap, staroste”) – *baš* „Kopf” 47v/7 (D 97, K 109), „Haupt” 82r/15g (D 143, K 230), KW 52, tc. *baş* § I 55, 62, II 39;
- başca** – *başqa* [„preter”, „sine”] 32r/17, 32v/7 (D 77, K 70), 69v/2 (D 130, K 189), KW 52, tc. *başka* § II 40;
- bazar** – *bazar* (p.) [„forum”] 46r/3 (D 95, K 105), KW 53, tc. *pazar* § I 44, II 287 [~ < fr. ~];
- băcan** (înv.: „lemn de culoare roşie”) – *baqam* (ar., p.) 41r/12 (D 88, K 92), KW 49, tc. *bakam* § II 32;
- bărdac(ă)** – *bardaq* 52v/15 (D 105, K 123), 65v/4d (D 126, K 179), KW 51, tc. *bardak* § I 230, II 38;
- beci?** – *peč* (rus.) [!] „furnus” (și „peşteră”, Drimba, CE, 279) 44v/19 (D 93, K 102), KW 187, cf. tc. *Beç* § I 16, 277, 228, II 42, magh. *Bécs* „Viena”;
- beg** (înv.: „principe”) – *beg* (împrumutat înapoi din p.) [„princep[s]”] 45v/9 (D 94, K 104), KW 54, tc. *beg* § II 43;
- bei** (înv.: „domnitor, guvernator”) – *bej* [*bey* „baronus”] 45v/10, 17 (D 95, K 105), KW 54, tc. *bey* § II 43;
- berechet** – *baraqat* (ar.) [*barahat* (î.l.d. *barachat*)] „binecuvântat”, 37v/15 (D 84, K 84), KW 50, tc. *bereket* „belşug” § II 47;

- bir** – *ber-*, *bir-* „geben”, „a da” 9r/4 (D 46, K 170), 63v/15 (D 122, K 181), KW 55 [~ < magh. *bér* DEX (cf. Drimba, 1964, p. 105)];
- birlic** („as”) – *birlik* [„unitas”] 64r/24 (D 123, K 174), KW 60, tc. *birlik* § II 53 (Drimba, CE, 108);
- a **bitirdisi** („a duce la capăt, a cădea la învoială”) – *bitir-* „perficere” „vollenden” „a desăvârși” 22r/19–21 (D 63, K 47), KW 61, tc. *bitirmek* § III 19 (~ < bg. *bitirdisam*, Suci, CRT, p. 234);
- boc**₃ – *boç*, *boq* („Mist”) [*bogh* „sterchus”, *bogu* (3 Pers.)] 48v/13 (D 99, K 113), 60v/9 (D 117, K 145), KW 63, 65, tc. *bok* § II 53;
- bogaz** („canal”), **bohaz** (reg. Oltenia) – *boyaz* „gât” 48r/1 (D 98, K 111), KW 63, tc. *boğaz* § III 19, 165;
- boi** – *boj* „trup” [*boy* „corpus, persona”] 48r/10 (D 98, K 111), 48v/29 (D 99, K 113), KW 63, tc. *boy* § II 57;
- boia** – *boja* „culoare, vopsea” [*boya*] 27v/12 (D 71, K 59), KW 63, tc. *boya* § II 56;
- boiangiu** – *bojačy* 27v/11 (D 71, K 59), KW 63, tc. *boyaci* § II 57;
- borceag** – *byrçaq* [*brizac* „erbegia”] 55v/8 (D 109, 232: *bîrçaq*, K 131), KW 72; – *burçaq* „grindină”, „măzărîche” 19r/9 (D 59, K 40), KW 69, [~ < bg. *borčak* DEX; bg. *borčag* MDA; tc. *burçak*, bg. *borčag* DEXI];
- bostan** (înv., Mold.: „grădină, livadă”) – *bostan* (p.) „livadă, umbră” 57v/23d (D 112, K 137), KW 65, tc. *bostan* § II 59;
- boş – *boš* [„vacuum”] „leer(er Raum)” 29r/14 (D 73, K 62), tc. *boş* § I 276 [~ < lat. *bursa* DEX; ~ < lat. *byrsea MDA, DEXI; ~ or. nec. Ciorănescu, DER, 946];
- briceag** – *byčaq* 42v/15 (D 90, K 97), 43v/15 (D 91, K 99), 60v/18 (D 117, K 133), KW 71, tc. *biçak* (§ I 244: cf. *brici* < sl.); [~ < tc. *biçak*, influențat de *brici* DEX, DEXI; ~ < tc. *biçak*, mg. *bicsak* MDA (v. Suci, CRT, p. 221–222)];
- bugă** ??? (,„taur”) – *boya* [*boga*] 54v/26 (D 108, K 129), [*buga*] 60v/27 (D 117, K 147), KW 62, tc. *boğa* § II 61 [~ < tc. *buga* MDA, DEXI (v. Șăineanu, IO)];
- burlan** ?? – ?? *bur-*, *burgu-* [„tronbe”] „trompetă”, 45r/21, 22 (D 94, K 104), KW 69, (cf. Drimba, CE, 43; *bur-* + ~ *olan*, cf. Suci, CRT, p. 33–34, 222, 242) [cf. tc. *boru* „țevă”, DEX, DEXI; et. nec. MDA], – ? *bur-* „drehen, winden” „a răsuci, a înfășura” 28v/12, 13 (D 71, K 60), 37r/29 (D 83, K 83), KW 68 sau *burul-* „sich aufrollen” „a se face sul” (P.B.) 69v/16 (D 131, K 191), KW 69, tc. *burulmak* [v. și (*h*)*urlă*, (*h*)*urloi*, P.B. (cf. Scriban, DER)];
- but** – *but* [„cosia” = *coxa*] 48v/14 (D 99, K 113), KW 70, tc. *but* § II 64, 402;
- butaș** ??? – cf. *butaq* [*butac* „rama arboris” = ramură] 53r/18 (D 105, K 125), KW 70, (Bogrea, DR, I, p. 274) [~ < magh. *bujtás* DEX; ~ < magh. dial. *bútás* Kiraly, CL, 175, DEXI]
- / **butuc** ??? – *butaq* „ramură” 53r/18 (D 105, K 125), KW 70, tc. *budak*, *butak* § II 65, 402 (Suci, CRT, p. 222) [~ et. nec. DEX, MDA, DEXI];
- cabanos – *qaban* [„aper” = „porc sălbatic”] 66r/1g (D 128, K 181), KW 188 [~ < pol. *kabános*, cf. rus. *kaban* „porc”, DEXI (v. și pol. *kaban* „purcel”)];

- cadână** – *qatun, ȧatun* [*catonj* (3. Pers.)] „femeie (căsătorită)” 45v/20, 21 (D 95, K 105) KW 196, tc. *kadın* § II 70 [DEXI, greșit: tc. *kadin*];
- calcan** (pește) – *qalqan, -i* (3. Pers.) 63v/7 (D 122, K 170), KW 191, tc. *kalkan* § II 84;
- calem** (înv.: „administrație publică”, „cancelarie”) – *qalām* [*kalā*] „condei” 40v/7, (D 87, K 90), KW 235, tc. *kalem* § II 26 [Graur, DCC, 177; Drimba, CC, p. 201]
- calup, calâp** – *qalyp* (ar.) „formă, calapod” 43v/2 (D 91, K 99), KW 191, tc. *kalip* § II 83 [*<* tc. *kalup*, Graur; DCC, 186; *<* tc. *kalip*, ngr. *kaloúpi* DEXI];
- camfor – *qanfor* (ital.) [*canfor*] 41v/1 (D 89, K 189), KW 192, tc. *kâfur* [*<* ngr. *kâmfora*, Graur, DCC, 189, DEX, MDA; *<* ngr..., cf. it. *canfora*, lat. med. *camphora* *<* ar. *kafur* DEXI];
- canat** – *ȧanat* [hanat] „aripă” 65v/24g (D 127, K 180), KW 100, tc. *kanat* § II 84;
- capsă (înv.: „cutie”) – *qapsa* (lat.[!]) [(gr.), Drimba, CC, p. 288] 80v/24dr (D 141, K 222), KW 193 [*<* lat. *capsa*, germ. *Kapsel*, ngr. *κάψα* DEXI; *<* latinism înv. MDA];
- caraculac** (înv.: „râs, linx”) – cf. *qara* „negru”; cf. – *qulaq, qulaȧ* „ureche” [*chulac, chulag*] 47v/14 (D 97, K 110), KW 202, tc. *kara kulak* „ureche neagră” § I 27, III 31 [*<* tc. *karakulak* ; cf. rom. *carăcal* „specie de linx”, et. nec. MDA; *<* fr., sp. *caracal* [!] DEXI (fr. *caracal* *<* sp. *<* tc. *qara qālāq* „oreille [!] noire” DEHF; cf. tc. *kara kalak*: „bot negru”)];
- caraman** (reg., Brăila: „bou cu părul negru”) – *qara* „negru” 46v/27 (D 96, K 108, 143), KW193, tc. *karaman* „cu părul negru, brunet” § II 396;
- casap** – *qasap* (ar.) 44r/29 (D 93, K 101), KW 195, tc. *kasap* § II 92, III 31;
- castană – *qastana* (gr. sau a.) 53v/11 (D 106, K 126), KW 195, tc. *kestane* [*<* ngr. *κάστανο(v)* DEXI; *<* ngr. (pl.) *κάστανα* (Th. Hristea, *Probleme de etimologie*, p. 81–82)];
- cat** („etaj, nivel”) – *qat-* „latură, parte”, „oară, dată” [Kuun: „latus”] 30r/22 (D 75, K 67), 37v/1 (D 84, K 83), KW 196, tc. *kat* § II 93;
- catâr** – *qatyr* 54r/18 (D 107, K 127), KW 197, tc. *katur* § I 18, II 94;
- catifea** – *qatifa* (ar.) 46v/21 (D 96, K 108), KW 196, tc. *kadife* § II 94 [*<* tc. *katifā* MDA; *<* tc. *kadife*, ngr. *katifēs* DEX, DEXI];
- cazan** – *qazan* [„calderonus”] 52v/27 (D 105, K 124), KW 197, tc. *kazan* § II 98 [cf. antr. *Cazan*];
- cazma** – *qazma* [„sapa”] 44v/2 (D 93, K 102), KW 197, tc. *kazma* § II 99;
- cărăbaș(ă)** ?? (oaie), – *qara* „negru” 46v/27 (D 96, K 108, 143), KW193, – *baș* „cap” 47v/7 (D 97, K 31), 82r/15g (D 143, K 109), KW 52, tc. *karabaș* (Bogrea, DR, I, p. 285);

- ?! > **cărăbuș** ??? – [< *carab*[aș] (rar folosit: „oaie cu botul negru” < tc.) + suf. -uș DEX, MDA; probabil lat. *carābos* < gr. *κάραβος* „cărăbuș; crab” DEXI; v. și Suciu, CRT, p. 243];
- căuș** ??? – *qovuš* [*kouš* „hol”] „gol, găunos, scobit” 56r/29 (D 110, K 133), KW 201, cf. tc. *kova* „găleată, căldare” (P.B.) [~ < lat. *cau (*cavus*) + suf. -uș DEX; v. și Ciorănescu, DER, 1566];
- cârmâziu** – *qyrmyzy* (merc.) „vopsea roșie” 46v/29 (D 96, K 108), KW 207, tc. *kırmızı* § II 91;
- ceadâr** (înv. „cort”) – *čatyr* (p.?) [*čater*] 51v/13 (D 103, K 121), KW 74, tc. *çadır* § I 79, II 120, III 39 [v. și *şatră*, cf. Ciorănescu, DER, 7488];
- cealma** – *čalma* 51v/4 (D 103, K 121), KW 72, tc. *çalma* § II 120;
- ceanac** (reg.: „vas smălțuit”) – *čanaq* [„scutella”] 53r/5 (D 105, K 124), KW 73, tc. *çanak* § II 122;
- chibrit** – *kibrit* (ar.) [*chibrit* „sulfarinus”] 40r/21 (D 87, K 90), KW 142, tc. *kibrit* § II 109;
- chilim** – *kilim* (p.) 52v/5 (D 104, K 123), KW 142, tc. *kilim* § II 111;
- chimir** – *kamar* (*kämär*, Drimba, CC, p. 224) [*chamar*] „centură cu buzunare pentru bani” 51v/15 (D 103, K 121), KW 134, tc. *kemer* § II 112;
- chindie, achindie** ??? – *kinde, ekindü* 36r/21 (D 82, K 80), KW 86, tc. *ikindi* § II 113 [cf. Densusianu, ILR, I, p. 243; Scriban, DLR];
- chior** ? – *kör* (p.) [*cor* „cehus” = caecus] 50r/5 (D 101, K 116), KW 153, tc. *kör* § II 114 (Drimba, CE, p. 109);
- chiorpe(a)că** ??? (reg.: „șindrila (înnoită?)”) – ? *körpe* [*corpa* *eyn* *lampuel* = „Lammfell”, „*pellis agnina*”] 56r/10 (D 110, K 132), KW 155, tc. *körpe* „proaspăt, fraged” (P.B.);
- chirpici** – *kerpič* [*cherpiç*] „cărămidă nearsă” 51r/21 (D 102, K 120), KW 140, tc. *kerpiç*;
- chitab, chitap** (înv.: „înscriș autentic, carte”) – (nesigur) *kitab* (ar.) [glosat greșit „scola”] 45r/27 (D 94, K 104), KW omis; tc. *kitap* „carte, *Coran*” § III 39;
- chițcan, ițcan** – *syčqan* „șoarece” [*siçchan* „ratus”] 54v/22 (D 108, K 129), KW 227, tc. *siçan* (~ < *chiț[ăi]*) + cum. [*syč*] *qan* ?? P.B.) [~ < *chițcăi* + suf. -an DEX, DEXI; ~ < magh. *cickány* (?) MDA (magh. *patkány* „șobolan”, *pocok* „chițcan”, *cin* „chiț”, *cica* „pisică” B. Kelemen, DM-R)];
- cighir, gighir** (reg.: „prapur de miel”, „drob”) – *ğigar* (p.) [„figatus”] 48r/13 (D 98, K 111), KW 98, tc. (*kara*) *ciğer* „ficat” § II 127;
- ciob** – *čöp, -bü* „Überbleibsel”, „Abfälle” „rămășiță, deșeuri” [*čóbv* (3. Pers.)] 81r/7 (D 141, K 224, n. 2 „ramus virens” [!]), KW 76, tc. *çöp* § II 128 [~ cf. tc. *çöp* DEX, ~ < tc. *çob* MDA] (cf. P. Boerescu, LR, LVII, 2008, nr. 2, sub tipar);
- ciubuc** – *čybuq* „băț, vargă” [*čibuch, čibug*] 63v/ 20 (D 122, K 171), 70r/1 (D 131, K 191), KW 78, tc. *çubuk* § II 136;

- ciufut** (înv.: „zgârcit, prost dispus; cămătar”) – *ğuhut* (p.) „evreu” 61v/36, 39 (D 119, K 161), KW 98, tc. *çifit* (DEX) § II 138 [~ < tc. *cuhud* (Șăineanu); ~ < tc. *çufit* (!) MDA];
- ciurez – ? *çura* [„terzororius” „șoim mic (bărbătuș)"] + rom. *huhurez* (P.B.) 55r/9 (D 108, K 129), KW 77 [~ v. *huhurez*: și *ciuhurez* MDA; *ciuhurez* < *ciuf* + *huhurez* DEX];
- cobuz, copuz** – *qobuz* 45r/12 (D 94, K 103), KW 198, tăt. *kobuz*, tc. *kopuz, kobuz* § II 140 (Drimba, 1964, p. 106; Suci, CRT, p. 227) [v. și *cobză* < rus., ucr. *kobza*];
- colan** – *qolan* 6r/27 (D 43, K 12), KW 199, tc. *kolan* § II 141;
- coltuc** – *qoltuq* 65v/34d (D 127, K 181), KW 199, tc. *koltuk* § I 67, II 141;
- comșie, comșiu** (reg.: „vecin, rude”) – *qonšu* [*consi* „vicinus, proximus”] 49r/21 (D 100, K 163), KW 188, tc. *komşu* [~ < bg. *комишия* MDA; ~ < srb. *komšija* DEXI];
- comur** (despre culoarea vitelor:) „negru-violet” – *kömür* [*comur*] „cărbune” 42v/20 (D 90, K 97), KW 151, tc. *kömür* [~ et. nec. MDA; Drimba, CE, p. 61; Suci, CRT, p. 56]
- conac** – *qonaqla* [„albergare”] 3v/4–6 (D 39, K 7), *qonaqlit* [„ospicium”] 39v/29 (D 87, K 89), KW 199, tc. *konak* § II 142;
- corhană**??? (reg.: „coastă de deal râpoasă, munte golaș”) – cf. *quryan* „movilă funerară” 80v/22d (D 141, K 222), KW 203, tc. *kurgan* § II 91; cf. *gorgan*, pt. evoluția semantică: cf. alb. *mal* „munte”; v. și pers. *gorkhânah*, ap. Ciorănescu, DER, 3839 (P.B.) [Philippide, OR II, p. 376; ~ < ucr. *kurhan* DEX, DEXI; ~ cf. rus., ucr. *kurgan* MDA];
- culucciu** (înv.: „paznic de noapte”) – *qulluqçi* [„famulus”] „servitor” 45r/5 (D 94, K 103), KW 203 tc. *kullukçi* § II 148;
- curgan** ?? (reg. „gorgan, tumulus”) – *quryan* „” 80v/22d (D 141, K 222), KW 203, tc. *kurgan* § II 91 [~ < rus. *kurgan* MDA];
- ? > **gorgan** ? v. Drimba, CC, p. 200, ap. 80v/22d, cf. KQŽS 88; § II 191 (~ < persan *gorkhânah*, prin tc. *kurgan* sau rus. *korgan*, Ciorănescu, DER, 3839); ~ < cum. *quryan* cf. Drimba, CE, p. 297; Suci, CRT, p. 216 [~ < rus. *korgan* MDA, DEXI; ~ cf. rus. *kurgan* DEX];
- devlet** (înv.: „administrație”) – cf. *duvlat* (ar.) „Heil”, „noroc, fericire, mântuire” 76r/19 (D 139, K 217: „imperium”), KW 83, tc. *devlet* „stat; fericire”;
- dezghin** („lovitură de frâu, de pinteni; săritură a calului”) – *tizgin* 52r/1 (D 104, K 122), KW 246, tc. *dizgin* § II 157;
- dugheană** – *tugan* (ar.) 39v/28 (D 87, K 89), KW 253, tc. *dükkân* § I 84, II 162;
- dușman** ? – *tușman, tüşman, düșman* (p.) „adversarius, hostis” [*dwzmanlar*] 63v/14 (D 122, K 170), [*tusman*] 65v/36g (D 127, K 181 – greșit: *tusmen*), [*tusmâni*] 69v/8 (D 131, K 190), 72v/16 (D 136, K 206), [*tvșman*] 73v/2 (D 137, K 208), KW 84, tc. *düşman* § II 165 (Suci, CRT, p. 216);

- elciu** (înv.: „ambasador creștin la Istanbul) - *elçi* (p.) [*elzi*] „trimis, nuntiu” 45v/12 (D 95, K 105), KW 87, tc. *elçi* § III 51;
- fanar, fânar (înv.: „felinar”) – *fanar* [gr.] 46r/25 (D 95, K 106), KW 97, tc. *fener* § II 167 [~ < ngr. *φανάρι*];
- fildeș** – *fil tiși* 41r/11 (D 88, K 92), KW 97, tc. *fildiși* § II 171;
- fistic – *pistaq* (gr.) 53v/19 (D 106, K 126) KW 187, tc. *fistik* § II 173;
- frenghie, frânghie** (înv.: „stofă de brocart purpuriu”) – *frangi* (p.) 46v/4 (D 96, K 107), KW 97, tc. *frengi*₂ § I 252, II 175;
- garofil, caranfil** („garoafă”) – *γaranful* (merc.) [*garanful*] „Gewürznelke” („cuișoare”) 41r/6 (D 88, K 92), KW 97 tc. *karanfil* § II 89;
- gevea** (înv.: „batistă brodată pe margini”) – *çövre* „circumferință” [*zoura*] „circuitus” 7r/19 (D 44, K 15), *çöp çövre* [*çop çoura*] „circum” 30v/4 (D 74, K 65), *çüvre* [*çvüre*] 82r/24 (D 144, K 231), KW 76, tc. *çevre* „contur; batistă brodată” § II 179;
- ghiobec (înv., reg.: „zăbun”) – ? *kübe* „Ringpanzer” [*chuba*] „cuiasă, platoșă” 50v/10 (D 101, K 118), KW 157 (P.B.), cf. tc. *göbek* „ombilic, burtă” § II 397 [~ et. nec. MDA; ~ < tc. *göbek* (*kürk*) „blană din regiunea ombilicală” etc., Drimba CE, 2001, p. 78];
- ghiolbană, ghiulbană, ghiolhană (reg.: femeie cu ochii mari, frumoasă și cochetă) – cf. *gül* (*darčini*) (p.) [„flos (canellae)”, „floare” 41r/3 (D 88, K 91) KW 97 tc. *gül* „floare, trandafir” § II 183 [~ cf. tc. *gül* „trandafir” (§ II 183) și *hanum* „femeie” (P.B.); ~ et. nec. MDA];
- ghioldaș, ioldaș** (înv.: „tovarăș de drum”) – tc. *yoldaş* § III 71,
– cf. *jol, jöl* „drum” 8r/2 (D 45, K 16), KW 125,
– cf. *jolçu* „călător, străin, oaspete” 81r/28dr (D 142, K 225), KW 126;
- gorgan** – v. *curgan*
- habar** – *χabar* (ar.) 18v/9 (D 59, K 39), KW 99, tc. *haber* § II 192 [~ < tc. *haber* „veste, informație” DEX; ~ < tc. *habar*, cf. rus. dial. *habar* MDA; ~ < tc. *habar, haber* DEXI];
- halal** – *χallal* (ar.) 66r/24 (D 128, K 183), KW 99, tc. *halal* § II 199;
- halcă** („verigă, inel”) – *yalqa* (p.) [*ghalcha*] „anellus” (capistri) 52r/2 (D 104, K 122), KW 100, tc. *halka* § II 199;
- hamal** – *χamal* (ar.) 45r/4 (D 94, K 103), KW 100, tc. *hamal* § II 201;
- han** (-tătar) – *χan, qan* [*han*] „imperator” 45v/6 (D 94, K 104), KW 100, 192, tăt., tc. *han* § II 203 (Suciu, CRT, p. 226);
- (h)araba** – *araba* „car” 51v/18 (D 103, K 121), 82r/34 (D 144, K 232), KW 39, tc. *araba* § II 205 (v. și *roabă* < tc. *araba* [?], Suciu, CRT, p. 105);
- haraci** („tribut”) – cf. *χarč* (ar.) [*char*[g>č]] „cheltuială” 12r/6-9 (D 50, K 25), KW 101, tc. *haraç* „haraci”, *harç* „cheltuială” § II 206;
- haram** – *χaram* (ar.) 66r/23g (D 128, K 183), KW 101, tc. *haram* § II 207;
- havai** (înv. „albastru”) – cf. *hava* (ar.) „aer, atmosferă, vreme” 36r/2, 37r/9, 20 (D 81, 83, K 78, 82), KW 101, tc. *havaî* „azuriu” § II 212 (*havayî*);

- hazna** – *qazna* (ar.) „Schatzkiste”, „ladă pentru bani și giuvaeruri” 72v/5 (D 136, K 205), KW 197, tc. *hazne*, *hazine* § II 215;
- hălăciugă** ??? („tufiș, desiș”) – *alačyq* „colibă” 40r/14 (D 87, K 90), KW 34 (Drimba, CE, p. 300: < cum. *alačyq*, cf. tc. *alačuk*, *alacik*; Suciuc, CRT, p. 223; Avram, NCE, p. 118: *halângă* + *hăciugă*) [cf. *hăciugă* MDA; et. nec. DEXI];
- (h)oardă** – *orda* 45v/19 (D 95, K 105), KW 179, tc. *ordu* § I 282, II 373 (s.v. *urdie*) [~ < pol. *horda*, rus. *orda* DEX, MDA, DEXI; ~ < fr. *horde* Ciorănescu, DER, 5920; v. și *ordie*, *urdie*]
- (h)obaie** ?! (reg.: „vale puțin adâncă între două dealuri”) – *oba* (m.) [„podius” = podium] 39v/5 (D 86, K 88 „convallis” „vale închisă între munți”), KW 173 „Hügel” „colină, ridicătură de pământ” (P.B.) [~ cf. *hoancă*₂, *hobâc* MDA, DEXI]; cum. *oba* nu este același cuvânt cu tăt. *oba* „cort portativ”, cf. § I 11, III 157;
- hogeag, ogeac** – *očağ* 53r/4 (D 105, K 124!), KW 173, tc. *ocak* § II 276;
- hoinar** ?? – *ojna-*, *r* [„ludere”] „a juca” 16v/5 (D 56, K 33, 34), KW 174 (Drimba, CE, p. 302; Suciuc, CRT, p. 223) [*hoină* = *oină* + *-ar* DEX, MDA, DEXI];
- horă – *χoron* (gr.) „Ringtanz” 82v/10 (D 144, K 233), KW 103 [~ < bg. *horo* DEX, MDA; ~ < ngr. *χopός*, bg. *xopo* DEXI];
- huramá** (inv.: „curmală”) – *χorma* (p.) 53v/12 (D 106, K 126), KW 103, tc. *hurma* § II 149 (Drimba, 1964, p. 106);
- iacut** (inv.: „rubin”) – *jaqut*, *jaqput* (merc. < ar.) 47r/11 „rubin” (D 97, K 108), KW 114, tc. *yakut*;
- iaurt** – *juγurt* [*yugurt* „lac acer”] 55v/13 (D 109, K 131), KW 128, tc. *yoğurt* § II 221;
- ioc** – *joq*, *joχ* „nu” 31v/11 (D 76, K 68), KW 126, tc. *yok* § I 62;
- iorgan, iurgan** (reg.: „cuvertură”) – *jovuryan* [*yourgan* „culter”] 43r/26 (D 91, K 99), 52v/3 (D 104, K 123), KW 126, tc. *yorgan* § II 227 (Drimba, CE, p. 88) [*iurgan*: et. nec. MDA!];
- (i)ortoman** ? – *jurt* „locuință” [*yurt* „mansio”] 17r/14 (D 56, K 35), KW 129, cf. tc. *yurt* „possession, bien-fonds” (Șăineanu) § I 55, 264, II 227 (v. infra, *ortoman*);
- iurt** ??? (reg.: „grup de case, parte a satului”) – *jurt* [*yurt* „mansio”] (P.B.) 17r/14 (D 56, K 35), KW 129, cf. tc. *yurt* „patrie, cămin, ținut” [~ et. nec. MDA; v. și *iurtă* < rus. *iurta*];
- iz** („miros”) – *iz* „urmă, dâră” [*izín* (poss. 3 accus. – Drimba, CC, p. 234) „eyn fpor” = Spur] 56r/28 (D 110, K 133), KW 108, tc. *iz* „urmă” [~ < magh. *iz* „gust, aromă” DEX, MDA, DEXI];
- izbă („colibă”) – *izba* (rus.) [*yzba* „camera”] 50v/23 (D 102, K 119), KW 108 [~ < rus. *izba*];
- lac – *lak* (merc.) „Lack”, *rang-i-lak* „Gummilack” [„lacha”] 41r/8 (D 88, K 92), KW 161 [~ < germ. *Lack*];

- lahaniu** („verde”) – cf. *laḡan* (gr.) [*laḡhan*] „varză” 54r/3 (D 106, K 127), KW 161, tc. *lahana* § III, 72 [~ < tc. *lahana*, ngr. *λάχανον* MDA];
- lămâie – *limon* (merc.) [< p. *līmūn*] 53v/17 (D 106, K 126), KW 161, tc. *limon* (> rom. *limoniu* § I 53, II 238) [~ < ngr. *lemóni*];
- liman** – *limen* (gr.) 20v/25 (D 61, K 43), KW 161, tc. *liman* § II 237 [~ < tc. ~, ngr. *λιμάνι*, rus, ucr. ~ DEXI];
- magiun** – *maaḡun* (ar.) [*maaiun(lar)*] „confeti” „electuar, magiun” 41v/13 (D 89, K 93), KW 161, tc. *macun* „pastă” § II 244;
- mahala** – *maqala*, *maḡala?* (ar.) 40r/11 (D 87, K 90), KW 163, tc. *mahalle* § II 242;
- maidan** – *majdan* (ar.) 40r/12 (D 87, K 90) KW, 162, tc. *meydan*, tăt. *maydan* § II 243;
- maimuță** – *majmun* (ar.) 54v/15 (D 107, K 128), KW 162, tc. *maymun* § II 245 [~ < ngr. *μαϊμού*, tc. *maymun* MDA, DEXI; cf. ngr. ~, tc. ~ DEX; Suci, CRT, 251];
- marulă („lăptucă”) – *marul* (gr.) 53v/27 (D 106, K 126), KW 163, tc. *marul* § II 250 [~ < bg. *marulja*, ngr. *marúli* DEX, MDA, DEXI];
- mascara** (înv. „măscărici”) – *masqara* (ar.) „Clown” 45r/13 (D 94, K 103), KW 163, tc. *maskara* § II 250;
- măcar – *maḡar* (p.) „poate că” [*magar* „forsan”] (*mägär*, Drimba, CC, p. 188) 30v/23 (D 75, K 66), KW 161, tc. *magar* § I 65 (cf. Ciorănescu, DER, 4959) [~ < ngr. *makári* DEX];
- mărgean** – *marḡand* (ar.) [*mariand*] „coral” 42r/2 (D 89, K 95), KW 163, tc. *mercan* § II 249;
- mehlem** – *malaham* (p.) „unguent” 44r/2 (D 92, K 100), KW 162, tc. *mehlem* (ar.);
- mohor – ? *mohor* (p.) [*moghor*] „sigiliu” 25r/29 (D 67, K 53), KW 165 [~ < magh. *mohar* DEX (magh. *muhar* ! DM-R)];
- murdar** – *murdar* (p.) [„meretrix”] 45r/23 (D 94, K 104), „puturos, împutit” 62v/12, 17 (D 120, K 164), KW 166, tc. *murdar* [persan *murd* „mortuus” 30r/25] § II 265;
- naht** (înv.: „bani gheață”) – *naqt* (*naḡt?*) (ar.) [*naqt* „moneta”] 46r/11 (D 95, K 91), KW 168, tc. *nakt* § II 268 [~ < ngr. *náhti*, cf. tc. *nakt*, DEXI (Drimba, 1964, p. 107)];
- narangiu** („portocaliu”) – *narangi* (p.) 47r/4 (D 96, K 108), KW 168, tc. *narenci* § I 53, II 269;
- năut** – *noḡut* (p.) 55v/6 (D 109, K 131), KW 172, tc. *nohut* § II 268 [~ < tc. *nohud* (?), bg. *nahut*, *nohut* DEX, ~ < tc. *nuhud* (!), bg. ~ MDA, tc. *nuhut* (?), bg. ~ DEXI];
- neam** ??? (adv. reg., Oltenia, Muntenia: „nimic”) – *neme* [*neme*, *nema*] (în construcții negative:) „nimic” 62v/4 (D 120, K 164), KW 171 (P.B. Vezi și bg. *ням* „nu e”, bg. reg. *ням* < rom. ~, BER, IV, 1995, s.v.) [~ confundat cu s. *neam* < magh. *ném* DEX, MDA, DEXI; v. și magh. *nem* „nu”, Gáldi, ap. Ciorănescu, DER, 5648];

- nisană** (reg. Mold.: „semn despărțitor la culesul grâului”) – *nišan* (p.) [*nisan* „signum”] 25r/23 (D 67, K 159), KW 172, tc. *nišan* [~ et. nesigură, cf. ngr. *νισάνι* MDA];
- nizam** (înv. „ordin, organizație, statut, soldat turc”) – ? *nizam* (ar.) [*nizan* „exemplum”] „pildă” 62r/16 (D 119, K 159), KW 172, tc. *nizam* § III 89;
- nur** (pl. *nuri*) – *nur* (ar.) „lumină” 69v/7 (D 130, K 187), KW 172, tc. *nur* § II 273;
- oină** – *ojyn* [„lusus”] „joc” 16v/8 (D 56, K 34), KW 175 (Bogrea, DR, I, p. 289; Drimba, CE, p. 316; Suciuc, CRT, p. 216), tc. *oyun* [et. nec. DEX, MDA; cf. tc. *oyun* DEXI];
- opre(a)g** (reg.: „piesă de îmbrăcăminte femeiască”) – *opraq* [„vestimentum”] 51r/31 (D 103, K 32), KW 178 [~ < srb. *opreg*];
- órdie, úrdie** – *orda* [„curia” (?)] 45v/19 (D 95, K 105), KW 179, tc. *ordu* § II 373 [~ < bg., srb. *ordija* DEX, MDA, DEXI];
- orman**₂ (reg.) – *orman* „pădure” 40r/4 (D 87, K 89), KW 179, tc. *orman*;
- ortac** – *ortaq* [„socius”] 49r/20 (D 100, K 114), KW 179, tc. *ortak* § II 278 [~ < srb. *ortak* DEX, MDA; ~ < tc. *ortak*, srb. *ortak* DEXI];
- ortoman** ???! – *orta* „Mitte”, „mijloc” [!] 36v/16 (D 82, K 77), KW 178 (Drimba, CE, p. 318; Suciuc, CRT, p. 224) [et. nec. DEX, MDA, DEXI]; v. supra: (*i*)*ortoman*;
- pergamute, bergamote – cf. tc., cum. *beg armut* „pară domnească” (Graur, DCC, 115),
– *beg* „principe, domn” 45v/9 (D 94, K 104), KW ,
– *armut* „pară” 53r/27 (D 106, K 125), KW 40 [~ < ngr. *περγαμότο* < tc. *beg armudi* „para principelui” DEXI (?)];
- perghel** (înv.: „compas; cerc”) – *pargal* (p.) 43v/22 (D 92, K 100), KW 187, tc. *pergel* § II 292;
- peruzea**, (înv.) **pirozea** ??? („turcoază”) – *pyroza* (p.) [*peroxa*] 47r/19 (D 97, K 109), KW 188, tc. *peruze, pirusze* § II 292;
- revent** – *ravand* (p.) [*rauand* „r(h)eubarbarum”] 41r/28 (D 89, K 93), KW 209, tc. *ravent* § II 300;
- rus(esc) – *rusi* (p.) [russi] 46v/13 (D 96, K 107), KW 210, tc. *rus*;
- sábur** („aloe”) – *sabur* (ar.) 41v/21 (D 89, K 94), KW 210, tc. *sabur* § II 303;
- sacâz** – *saqyz* 17v/17 (D 57, K 36), 41r/9 (D 88, K 92), KW 214, tc. *sakız* § II 305;
- saftian** – *sařtian* „piele de capră” [„*sastian*” (cu *s* în loc de *g*)] 43v/8 (D 91, K 99), KW 212, tc. *sařtiyan* § II 306;
- salcâm** – *salqum* „ciorchine” 66r/6g (D 128, K 182), KW 213, tc. *salkım* § II 310 [tc. *salkâm* (sic!) DEX; tc. *salchim* (sic!) MDA; tc. *salkim* (!) DEXI];
- sarai** (reg.: grajd, coteș, șopron), **serai** – *saraj* „palat” (p.) 39v/26 (D 87, K 89), KW 214, tc. tăt. *saray, seray* § II 314;
- sâc**₂ („strigăt pentru oi”) – *sik* „penis” 48 r/17 (D 98, K 112), KW 219, tc. *sik* [MDA; vezi și *sictir* § II 321];

- sânduc, sunduc, sandâc** (înv. reg. „cufăr”) – *sunduq, synduk* (ar.) 46r/17 (D 95, K 106 „capsă”), 50v/31 (D 102, K 181), 65v/31 (D 127, K 181), KW 225, tc. *sanduk, sanduk* § II 313 [v. și Drimba, CE, 98];
- sârma** – *sirma (syrma)* (gr.) „fir de aur și/sau de argint” (Drimba, CC, 246) 60r/7 (D 116, K –), KW omis, tc. *sirma* [Graur, DCC, 1070; ~ < tc. *sirma*, ngr. *σέρμα* DEXI]
- scrum** !!!? – *qurum* [„ruf” („funingine”)] 80v/2d (D 140, K 220), KW 204, tc. *kurum* § II 318 [~ cf. alb. *shkrumb*];
- siriță** (reg.: „oaie”) – *syr (syȳr)* [*syr* „pecus”] „Rindvieh” „vită cornută” (+ suf. - *îță*, cf. *oiță*) 57r/7 (D 111, K 134), KW 229, tc. *sîgîr*; [~ < bg. *cupuqa* MDA];
- smoală – *samala* (rus.) 42r/15 (D 90, K 95), KW 294 [~ < v. sl. *smola*];
- sofră, sufragerie** – *sufra* (ar.) [*suffra* „mensa”] 51r/23 (D 103, K 120), 82v/12 (D 144, K 233), KW 225, tc. *sofra* § II 324;
- spanac** – *yspanaq* (p.) 53v/25 (D 106, K 126), KW 274, tc. *ispanak* [~ < ngr. *spanáki*, bg. *spanak*];
- sugiuc** – *suçux* 48r/15 (D 98, K 111), KW 225, tc. *sucuk* § II 328;
- sultan** – *sultan* (ar.) [*soltan*] 45v/3–4 (D 94, K 104), KW 225, tc. *sultan* § II 328;
- suret** (înv.: copie a unui act) – *surat* (ar.) „imagine” 80v/1 (D 140, K 220), KW 225, tc. *suret* „aparență, copie”, tc. *surat* „față, fizionomie” § III 112;
- șaitan, șeitan, șoitán** (reg. „diavol”) – *šajtan* (ar.) 71r/2 (D 133, K 197), KW 230, tc. *šeytan* § II 336;
- șofran** – *zafran* (ar.) 41v/10 (D 89, K 93), KW 275, tc. *safran* § I 280 [~ < rus. *šafrań*, pol. *szafrań* DEX; ~ < slv. *šafrań*, cf. germ *Safran*, fr. *safran* MDA (~ „?”, cf. Graur, DCC, 1137; Drimba, 1964, p. 108)];
- taban** (reg., la încălțăminte: „căptușeală a tălpii; branț”) – *taban* [„sola pedis”] 48v/22 (D 99, K 99), KW 231, tc. *taban* „talpă” § II 339 (Drimba, CE, p. 100);
- taman** – *tamam* (ar.) 6v/12 (D 43, K 13), 70r/19 (D 132, K 137), KW 233, tc. *tamam* § II 347;
- tambur (înv.: „tobă”) – *tombur* (ital.) [„dy puńke” (die Pauke)] „tobă, timpan” 81r/4d (D 141, K 223), KW 249 [~ < fr.];
- tarla** – *tarlov* 65v/27d (D 127, K 180), 81r/7d (D 141, K 224), 81v/36d (D 143, K 229), KW 236, tc. *tarla* § II 350;
- tas** – *tas* (ar.) [„bacile”] 43v/30 (D 92, K 100), KW 236, tc. *tas* § II 357;
- tălășman, talașman** (reg., Bucovina: „tont”) – *talașman* „zänkisch”, „certăreț” 59r/10 (D 115, K 144), KW 232, tc. *talașman* „certăreț, arțăgos” (MDA);
- tărsână (înv.: țesătură groasă și aspră) – *ters* (merc.) [„scamandro”] „un fel de stofă” 46v/6 (D 96, K 107, greșit: *terf*), KW 243, [~ < bg. *tărsina* DEX; ~ < slav. *тръсина* MDA, DEXI];
- tătar** – *tatar* [*tatarče* „pe tătarește”] 61v/25 (D 118, K 160), [*tatar til* „limba tătară”] 81v/32d (D 143, K 229), KW 237, tc. *Tatar*;

- tâlmaci, tălmaci – *tolmač* [?], *tylmač* (rus.) [*telmaç*] 45v/26 (D 95, K 105), KW 248
[~ < slv. *tlůmač*];
- teanc** – *taŋg* (p.) [„balla”] „balot de mărfuri” 44v/15 (D 93, K 102), KW 234, tc. *tenk* (*denk*) § II 355;
- telal** – *talal* (ar.) 44r/24 (D 93, K 101), KW 233, tc. *tellâl* § II 353;
- terezie** – *tarazu* (p.) 40v/3 (D 87, K 90), KW 236, tc. *terazi* § I 44, II 356 [~ < tc. *terazi*, bg. *терезия* MDA; Suci, CRT, p. 159];
- tigaie** – *tegene* [*tegana*] 42v/21 (D 90, K 97), 52v/28 (D 105, K 124), KW 238 [~ < bg. *tigan*, srb. *tiganj* DEX; ~ < slv. *tigani*, *tiganj*, srb. *tiganja*, ngr. (pl.) *tigánia* MDA; ~ < bg. *тиган*, srb. *tiganja* DEXI];
- tipsie** – *tepsi* 53r/14 (D 105, K 125), KW 242, tc. *tepsi* § II 361;
- tocmac** (înv.: ciocan de plăpumar, mai) – ? *toqmaq* „ciocan de lemn” 43v/24 (D 92, K 100), KW 249, tc. *tokmak* „pisălog, mai”;
- toi** – *toj* [„convivium”] „ospăț, banchet” 8v/7 (D 46, K 17), KW 248, tc. *toy*, *doy* § II 363 (Suci, CRT, p. 221);
- toiaġ – *tajaq*, *-yi* „Stab”, „toiaġ” [*tayagi*] 60r/27 (D 116, K 144), [*tayjak*] 70r/1 (D 131, K 191), KW 232 [~ < v. sl. *tojagŭ*, *tojaga* DEX];
- tos** – *toz* [*tos* „puluiș”] 39v/12 (D 86, K 89), KW 250, tc. *toz*;
- tuci** – *tuç* [„stangnum” (!)] 65v/33dr (D 127, K 181[omis]) KW 253, tc. *tuç* „bronz” § II 385;
- tuman** (reg.: „ceață”) – *tuman* [„nebula”] 37r/15 (D 83, K 82), KW 253, tc. *duman* [~ < rus., ucr. *туман* MDA];
- turliu**(-turliu) (înv.: „dichisit”) – *türlü* [„forma”] 13v/12 (D 52, K 28), [*tvrlu tvrlu* „varia”] 71r/5 (D 133, K 197), KW 260, tc. *türlü* „soi, fel”, *türlü-türlü* „fel de fel” § II 370;
- tutun** – *tutun* [„fumus”] 53r/10 (D 105, K 125), KW 261, tc. *tütin* § II 370;
- tăcălie** ??? (fam. „cioc, barbișon”) – *saqal* „barbă” + suf. *-ie*, cf. antr. *Ṭacal* (P.B.) 48v/25 (D 99, K 113), KW 214, tc. *sakal* „barbă” [~ < magh. *szakáll* „barbă” C. Lacea, DR III, p. 748; ~ form. expr., cf. *ṭac*, *cioc* Ciorănescu DER, 8438; ~ < *ṭacā*¹ + suf. *-ălie* DLR s.n. XII, 1, p. 22; MDA: „probabil” *ṭacā*¹ + suf. *-ălie*; ~ et. nec. DEXI];
- vadea** (înv., reg.: „termen de plată”) – *vada* (ar.) „scadență, soroc” [*ouada* „terminum”] 46r/10 (D 95, K 106), KW 272, tc. *vade* „termen” § II 374;
- vai! – *vaj!* 62v/37 (D 121, K 166), KW 272, tc. *vaj!*;
- zahăr – *šakar* (p.), *šäkär* (Drimba, CC, p. 202) [*sahar*] 40v/22 (D 88, K 91) KW 230, tc. *šeker* [~ < ngr. *ζάχαρη*, cf. bg. *захар* DEXI];
- zaraf** – *saraf* (ar.) 40v/2 (D 87, K 90), KW 214, tc. *sarraḥ* § II 386;
- zăitîn** (reg., Banat: „untdelemn”) – *zejtin* „măslin” [*zeytin ağaç* „măslin”] 71r/18 (D 134, K 199), KW 275, tc. *zeytin yağı* „ulei de măslin” [~ < srb. *zejtin* MDA];
- zurná** („fluier”) – *suruna* (p.) 45r/15 (D 94, K 103), KW 226, tc. *zurna* § II 331 (s.v. *surlă*).

Nume geografice:

Almaș, Almaj ??? – *alma* [„pomum”] „măr” 53r/28 (D 106, K 125), cf. magh. *alma*, cf. magh. *Almágy, Halmágy*, tc. *elma* [magh. *almás* „livadă de meri”, cf. I. Iordan, *Toponimia*, p. 82; *Halmágy* < *alma* + *-ágy* „pârâu, albie de râu”, Kisch, I, p. 96, ap. I. Iordan, *l. cit.*];

Arpaș – cf. *arpa* „orz” 55v/3 (D 109, K 130), KW 40, tc. *arpa* (§ II 26: *arpagic*), magh. *árpás* „loc cu orz” [Drăganu, 541–542; cf. antr. *Arpaș*];

Bârlui, Burlui ? – ??? *bur-* „a toarce, a țese” 28v/12-14 (D 71, K 60), KW 68;

Borcea ?? – v. antr. *Borce, Borciul*;

– ?? *barča, barčá* (adj.) „tot, întreg” 35r/7 (D 80, K 76), KW 50;

Burnaz ?? – ? cf. *burun, brun* „nas” 62v/16 (D 120, K 164), KW 69, tc. *burun* [DO, 224];

Buzău ? – *buzav, buzóv* [*buxau* „vitellus”] (cf. *Ialomița* „vacă grasă și stearpă”, P.B.) 54r/27 (D 107, K 128), KW 70, tc. *buzagı* [~ < *Μουσέος* (hidronim, sec. IV), ap. V. Pârvan, *Contr. epigr.*, SICA, 1992, p. 255; ~ < magh. *bozó* < bg. *bozovo*, cf. *boz* (I. Iordan, *Toponimia*, p. 61, după Weigand); cf. *buză*, DO, 226];

Buceag (Bucegi) ??, Bugeac – *bučyak* „unghi” 76r/1 (D 139, K 215), KW 67, tc., tăt. *bucak* § III 21 [tc. *buğak* (sic!) MDA; v. Suci, CRT, p. 209, nota 25; DO, 218];

Caracal – *qara* „negru” 46v/27 (D 96, K 108, 143), KW193, – *qalaa* (ar.) [„castrum”] 39v/24 (D 87, K 89), KW 191, tc. *kara kale* § I 15 [același cu *caracal* „lynx” (Ciorănescu, DER, 1448)];

Caraiman – ? *qara* „negru” 46v/27 (D 96, K 108, 143), KW193, § I 88, 90, + suf. *man*, cf. *caraman* „negricios, brunet” (~ < tc. *karaman*, cu *i* epentetic § II 396; cf. tc. *karamanlı* „din Karamania” etc., DO, 230),

– ?! tcc. *qara iman* „capră neagră”, Suci, CRT, p. 206 [tcc. *iman* „capră” nu este atestat în *Codex Comanicus*! Vezi și tc. *iman* „religie”, tăt. *iman* „credință în Allah”; tăt. *imana* „bir, dijmă”, DT-RU etc.! (P.B.)]

– ???! *qar* „zăpadă” 19r/8 (D 59, K 40), KW193, tc. *kar*;

– ???! *aj* [„mensis”] 36r/13 (D 82, K 79), [„luna”] 35v/28, 29 (D 81, K 78), KW 30, tc. *ay*; (+ suf. *-man*);

Covurlui ?? – ? *qovun, χuvun* „pepene” + suf. *-luj* = tc. *-lu* (P.B.) 53v/20 (D 106, K 126), KW 201, tc. *kavun*;

– ??? *χovar-*; *qyryl-* „a muri” 81v/21d (D 142, K 227), KW 103, 207;

– (?! ~ < cuman *kuwarul-uj* „vale seacă, pârâu sec” I. Iordan, *Toponimia*, p. 179, cf. G. Weigand, *XXVI.–XXIX. Jber.*, p. 98–99, *BkA* IV, p. 173–174; [- *uj* „vale” nu este atestat în *Codex Comanicus*! *Kuwarul* = *χovar-ul* ? (v. supra). Totuși: *quru* „sec, uscat” 39r/1 (D 86, K 87), KW 204 și *eniš* „vale, depresiune, povârniș” 39v/6 (D 86, K 88), KW 89. (P.B.)];

- Cozia** ? – ? *qoz*, *ħoz* „nucă”, (cf. *Nucet*, I. Iordan, *Toponimia*, p. 84) 42r/14 (D 89, K 95), 46r/26 (D 95, K 106), 53v/2 (D 106, K 125), KW 202, tc. *koz* § I 91;
– ? *qozy* [*coxi*, *koz*] „miel” 54v/2 (D 107, K 128), KW 202, tc. *kuzu* (P.B.), [~ < v. sl. *koza* „capră”, cf. E. Petrovici, *St. lingv.* IV, p. 71; SDT, 1970, p. 146, 280; DO, 251];
- Iazupcea** ?? – ?? *jazuq*, *jazyq*, *jazuħ* „vină” 7r/20 (D 44, K 15), „păcat” 22r/1 (D 63, K 46), KW 109, tc. *yazık* „pierdere, pagubă; păcat!”;
– ??? *jazył* [*jazłup*] „a fi descumcat” 56r/6m (D 109, K 132), KW 109;
- Oituz** ??? (inv. *Octuz*, *Ohtuz*) – ? *ögüz* [*ochus* „flumen”] „râu” (P.B.) 13v/19 (D 52, K 28) [*ogus* „bos”] „bou”, 54r/25 (D 107, K 128), KW 182, tc. *öküz* „bou”;
– ?? *tuz* „sare” 27r/7 (D 70, K 57), KW 259;
– ???! *oqt* (ar.) „Zeit, Stunde” 36r/16, 19 (D 82, K 79) KW 178,
– ??? *uz* (etnonim) – cf. infra, *Uz*, *Uzu*;
- Suhului** ??? – ?? *sux* (*kiši*) [„avarus”] „lacom” 50r/20 (D 101, K 117), KW 225 [~ < sl. *suh* „uscat, sec” I. Iordan, *Toponimia*, p. 179];
- Tecuci** ??? – ? *tek* < *terk* „adesea” [„sepe”], „repede” 32v/23 (D 77, K 71), KW 240;
– ?? *tek* „gol, neocupat” (în *tek tur-* „a tăcea”) 28v/9-11 (D 71, K 60), KW 239, tc. *tek* „singur, unic; doar”;
– ?? *uç* „sfârșit” 57v/29d (D 113, K 146), KW 263, tc. *uç* „vârf, capăt”;
– ?? *uç-*, *-ar* „a zbura” 29r/1-3 (D 72, K 61), KW 263, tc. *uçmak* „a zbura”;
- Teleorman** – *teli* [„stultus”] „prost” 49v/22 (D 100, K 116), KW 240, *orman* „pădure” 40r/4 (D 87, K 89), KW 179, tc. *deli* „nebun”: *deli orman* „codru” § I 15;
- Terlui** ? – *ter* „sudoare” 48v/27 (D 99, K 113), KW 242, tc. *ter* ;
- Tezlui** ?? – ? *tez* (p.) „repede” [? Totuși este vorba de un râu de câmpie!] 49v/8 (D 100, K 115), KW 243, tc. *tez* „iute”;
- Tighina** ?? – ? *tegene* [*tegana*] (it.) „acquaio, conca”, „vas pentru apă, spălător” 42v/21 (D 90, K 97), 52v/28 (D 105, K 124), KW 238 [Kuun, XXXV, Philippide, OR, II, p. 360];
- Turlui** ?? – ? *tur-*, *turur* „stehen bleiben, verbleiben”, „a sta pe loc, a rămâne” [„manere”] 17r/11-13 (D 56, K 35), KW 254, tc. *durmak* „a se opri”;
- Tibin** !??? (râu) – ?? *čibin* [*čibin* „musca”] 54v/31 (D 108, K 129), KW 75 (P.B.) [~ < sl. (bg.) *siba* (*sviba*) „coarnă” + suf. *-ънъ*, cf. bg. *sibinčja* „nume de plantă” (Gerov, *ap.* Drăganu, p. 553)];
- Urlui** ??? – ? *ur-*, *-ur* „a bate, a lovi” (P.B.) 21v/18-20 (D 63, K 45), KW 266;
– ?? *urluq* „sămânță” 25v/21 (D 68, K 54), KW 266;
- Uz** (pas), **Uzu** (pârâu), **Ozoiu**, **Guzul**, **Guzuc** ?? – etnonimul *uz* (DO, 402),
– *uz* „destoinic, iscusit” [„factum”] 12v/10, (D 51, K 26) [„sensus”] 25r/8 (D 67, K 53), [„sapienter”] 33r/1 (D 77, K 71), [*uz kiši* „destrus”] 49v/15 (D 100, K 116), KW 268;

Nume de persoană:

Aga ?? – *aya* (m.) [*aga*] „frate mai mare” *ananyng ayasy* „unchi din partea mamei” 65v/16dr (D 127, K 180), KW 28, tc. *ağa* „chiabur, jupân, agă” § II 10;

Aiaz ? – *ajaz* [*ayas* „serenum”] 37r/6 (D 83, K 181), KW 31, tc. *ayaz* „ger” [DO, 179];

Ana – cf. *ana* [*anna* „mater”] 49r/2 (D 99, K 114) KW 37, tc. *ana* [~ < ebr. *Hannah*, DO, 8; nume de botez foarte răspândit, în trecut];

Arpaș – cf. *arpa* „orz” 55v/3 (D 109, K 130), KW 40, tc. *arpa* (§ II 26: *arpagic*), magh. *árpás* „cu urcior (la ochi)” [~ cf. magh. *arpa* DO, 183];

Asan – ? *azam* [*asan* „homo”] 47v/1 (D 97, K 66, 109, 164), KW 46 [cf. ar., tc. *Hassan*, DO, 183];

Aslan – *arstlan* [*astlan* „leo”] 54r/15 (D 107, K 127), KW 40, tc. *aslan* § I 89, 90, 235, II 395, III 136;

Balaban ?? – *balaban* „șoim” 55r/6 (D 108, K 129), KW 48, tc. *balaban* § I 235, 255, II 36, 401;

Barcan ! – *Barqan*, nume purtat de o căpetenie mongolă;

? – *bar* „was vorhanden ist”, „care este (aici)” 25r/12 (D 67, K 53) KW 50;

? – *qan*, *qan* cf. *han*; [~ < tc. *barkan*, DO, 194];

Basarabă ! – ? *bas-*, *-ar-* „drücken, treten”, „a apăsa, a călca, a strivi în picioare” 57v/34d (D 113, K 137 KW 51–52 [~ < *bas* + *aru* „cel bun” (?) + *aba* „tată” (Densusianu, ap. DO, 192); vezi și cum. *ary* [*are*, *ari/arrî*] „sfânt, curat, pur” 61v/1, 11, KW 41, tc. *ari*;

– ?? cf. *basqaq* „primar, guvernator” [„rector”] 23v/16 (D 65, K 49), KW 52 (P.B.);

– ? **aba*⁷, cf. tc. *baba* (subst.) „părinte, tată”, (adj.) „venerat, respectat”; cf. magh. *apa* „tată”; cf. ebr. *abba* (DO, 179); cf. gr. *abbas* (Graur, DCC, 4; DO, 179);

– ? cf. *abaya* (m.) [*abaga*] „unchi” 49r/13 (D 99, K 114), KW 27; v. și cum. *aya* [*aga*] „frate mai mare” *ananyng ayasy* „unchi din partea mamei” 65v/16dr (D 127, K 180), KW 28 [*abaya* = *aba + *aya* ? (P.B.)];

– ? cf. *abușqa*, *abyșqa* [„senex”] 38v/26 (D 85, K 87), KW 27 [*abușqa* = *aba + dimin. rus. *-yuka* (?) P.B.];

Baş – *baş* „căpetenie” 47v/7 (D 97, K 31), 82r/15g (D 143, K 109), KW 52, tc. *baş* § I 55, 62, II 39 [DO, 193];

Batia ?? – ? *bat-*, *-ar* „a se scufunda, a apune” 17v/28-29 (D 57, K 36), KW 53;

– ?? *batyș* „apus” 37r/4 (D 83, K 35), KW 53;

Berindei, Berendei ??? – *berin-* „a-și da osteneala” 81v/13d (D 107, 291, K 227), KW 56 [cf. (etnonim) *berendei* DO, 200];

⁷ În acest caz, asteriscul indică faptul că (-)aba, un termen de origine probabil cumană, nu este atestat în *Codex Comanicus*.

- Borce, Borciul** ! – ? *borč* „datorie” 10v/16 (D 48, K 22 16), *borçlu* [*borzli* „debitor”] 40v/12 (D 88, K 91), KW 65, tc. *borç* [DO, 210];
– ?? *börçi* î.l.d. *börkçi* [*borçi* „capelierius”] „pălărier; slujitorul care descoperă și acoperă capul șoimului, la vânătoare” 44r/27 (D 93, K 101/302), KW 66;
- Borzul** ! – [*borzli* „debitor”] – probabil o altă grafie pentru *Borciul* (P.B.), v. supra [~ cf. magh. *borz* „bursuc”, cf. *borzã* „gâză” DO, 211; v. și numele căpeteniei cumane *Bortz Membrok*];
- Burcea** ?? – ? *bürçe* [*burça* „pulices”] 54v/33 (D 108, K 129), KW 71 [~ < *Burcă* DO, 223];
– ?? *burç* [*burç* „piper”] 40v/24 (D 88, K 91), KW 68, tc. *burç* „bastion; zodie”;
- Butac** ??? – ? *butaq* „ramură” 53r/18 (D 105, K 125), KW 70, tc. *budak, butak* [~ < magh. *buta* „tont, nerod” DO, 224];
- Calan** ??? – ? *qal* „sălbatic” [*kaal*] 81r/24g (D 142, K 225) KW 191;
- Calman** ??? – ? *qal* „sălbatic” [*kaal*] 81r/24g (D 142, K 225) KW 191;
– ? *qal-*, *-ur* „a rămâne” 17r/11-13 (D 56, K 35), KW 191;
- Cará** ? – *qara* „negru” 46v/27 (D 96, K 108, 143), KW193 [DO, 229, numai în nume compuse, v. infra];
- Carabă** ?? – *qara* (v. *Cara*) + *aba* (cf. *Basarabă*) [~ < tc. *karaba* „ploscă” și nu *carabă* „fluier” (DO, 230)];
- Caracaș** – *qara* „negru” 46v/27 (D 96, K 108, 143), KW193; - *qaş* „sprânceană” [„ciliu”] 47v/12 (D 97, K 110) KW 195, tc. *kara kaş* [DO, 230];
- Caracâz** (personaj de basm) – *qara* „negru, neagră” (v. supra) + *qyz* [*chex* „filia”] „fată, fiică” 49r/7 (D 99, K 114), KW 208, tc. *kara kız*;
- Ciughir** ?, **Ciugureanu** – *çuyur* [*çugur*] „șanț, groapă” 39v/7 (D 86, K 89), KW 77, tc. *çukur* „groapă, scobitură”;
- Ciură** ???, **Ciura** ??, **Țura** – *çura* [„terzororius” „șoim mic (bărbătuș)”] 55r/9 (D 108, K 129), KW 77 [(cf. *ciur!*) v. și *Ciurel*, DO, 242];
- Coia** – ? *qoya* (p.) „Herr, Vornehmer” „stăpân, demnitar” [*coia* „dominus”] 45v/17 (D 95, K 195), KW 198 [Drăganu, ap. DO, 246],
– ? *qoj* [*coy, choy, koy*] „oaie” 57r/6 (D 111, K 134), KW 198, tc. *koyun*;
- Coian** ?, **Goian** ??? – *qojan* „iepure” 42v/ 23 (D 90, K 97), KW 198 [DO, 246];
- Coman** – *qoman* [(In hoc libro continientur persicum et) **Comanicum**...] 1r/5 (D 35, K 1), § I 8 (DO, 247);
? – *qom* „undă, val” 583/24dr (D 113, K 139) KW 199,
?? – *qum* „nisip” 51r/15 (D 102, K 134), KW 203, tc. *kum*,
[cf. ? (etnonim) *turcoman*, (antrop.) *Turcuman* (?!); cf. ? râul *Kuma*...];
- Conceac** ? (Valea/ Drumul lui ~) – *qonç* „picior, pulpă” [*chonç* „gamba”] 48v/16 (D 99, K 113), KW 199, tc. *konç* „carâmb”;
- Esca**, zis și **Iesche** – *eski* „vechi, bătrân” 39r/5 (D 86, K 87), KW 94, tc. *eski* „vechi” [DO, 431];

- Gurban** ??? – *qurban* (ar.) „sacrificiu” 69v/11 (D 131, K 190), KW 203, tc. *kurban* § I 151, III 44 (cf. Suci, CRT, 174; DO, 290);
- Huzu** ??? – cf. (etnonim) *uz*: – *uz* „destoinic, iscusit” [„factum”] 12v/10, (D 51, K 26) [„sensus”] 25r/8 (D 67, K 53), [„sapienter”] 33r/1 (D 77, K 71), [*uz kiši* „destrus”] 49v/15 (D 100, K 116), KW 268 [DO, 300];
- Iarcân** – *jarqyn, járqyn* „strălucire” 76r/15 (D 139, K 216), [„splendor”] 70r/18 (D 132, K 193), KW 116 (cf. rus. *яркуй* „strălucitor” P.B.);
- Itu** ?? – *it* „câine” 54v/6 (D 107, K 128), KW 108, tc. *it* „câine”;
- Moldruz, Modruz** (Valea lui ~) – ?? *munduz* [„simplex”] „prost, nerod” 71v/5 (D 134, K 200), KW 166;
- Papázoglu, Popázolu** („fiul popii”) – *papaz* (chr.) [*hapas* „presbiter”] 35v/12 (D 81, K 77), KW 49, 187, tc. *papazoğlu* [sonorizarea bilabiale inițiale în cumană constituie un argument pentru etimologia cuvântului *beci* (< cum. *peč*), v. supra];
- Sahac** !?! – *saḡaq* [*sagac*] „bărbie” 48r/2 (D 98, K 111) KW 211 (P.B.) [~ < arm. *sahak* „catolicos” (!)];
- Sahat** ??? – *saat, sahat* [*saḡat* „hora”] „oră” 36r/16 (D 82, K 79) KW 210, tc. *saat* [Philippide, OR II, 356, ap. DO, 366];
- Scarlat – *yscarlat* „stofă de culoare roșu închis, strălucitor” 46v/5 (D 96, K 107), KW 274, tc. *iskerlet* [DO, 367];
- Soltan** – *sultan* (ar.) [*soltan*] 45v/3–4 (D 94, K 104), KW 225, tc. *sultan* § II 328;
- Talabă** – *tolu* „plin” 32r/11 (D 76, K 69), KW 249, tc. *dolu* (*-aba*, cf. *Basarabă*) [DO, 384; v. și *talabă* (depreciativ:) „talpă mare”, (reg. :) „grapă” (~ et. nec. MDA); ~ < *talpă* [*a piciorului*] + *labă* (Th. Hristea, LR, nr. 1–4/2005, p. 60, nota nr. 6)];
- Tarle, Tarlev** – *tarlov* „ogor, tarla” 65v/27d (D 127, K 180), 81r/7d (D 141, K 224), 81v/36d (D 143, K 229), KW 236 [cf. magh. *tarló* „miriște”, DO, 290, 385];
- Tatu** ??? – ?? *tat-*, *-ar* „a gusta” 14r/18–20 (D 53, K 29), KW 237;
- Tâncabă** !! – ? *taḡ* „Wunder” 61v/14 (D 118, K 159), KW 234, tc. *tansik*; – ?? *teḡ* „compar”, „gleich, ebensogross”, „egal, la fel de mare” 76r/ ad 17 (D 138, cf. 284, K 217) KW 241, cf. *Basarabă* [DO, 390];
- Temircan, Temărcan, Cantemir** – *temir* „fier” 13v/17 (D 52, K 28), 42v/8 (D 90, K 96), KW 240, tăt. *temir*, tc. *demir*; – *qan, ḡan* cf. *han* [DO, 389];
- Tocsabă** ! – ? *toyuz* „9 (nouă)” 71v/14 (D 134, K 201), KW 248, tc. *tokuz, dokuz* [Drăganu, ap. DO, 390]; – ? *toqluk* [„superfluum”] 81r/21d (D 142, K 225), KW 249, tc. *tok* „îndestulat”; cf. *Basarabă*;
- Tortabă, Tartabă, Turtabă** – *tört, dört* „patru” [*tört*] 63r/8 (D 121, K 167), KW 251, tc. *dört* [CDOR, 385, 391];
- Tacal** – *saqal* „barbă” 48v/25 (D 99, K 113), KW 214, tc. *sakal*;

Ulubei ??? – *ulu* [*oulu* „magnus”] (Bogrea, DR, I, p. 285) 34v/16 (D 80, K 75, 78, 161), KW 265, *bej* 45v/10, /17 (D 95, K 105), KW 54, tc. *ulu bey* [~ < tăt. (DO, 439); pt. *Hulubei*, cf. *hulub*];

Urculescu (familie de moșneni din satul Comanca, lângă Caracal) – *uruq*, *uruḡ* [„proles”] „urmaș, copil, seminție” (P.B.) 69v/1 (D 130, K 189), 70v/7 (D 132, K 194), 76r/11 (D 139, K 216), KW 266, tc. *uruk* „trib, clan” [~ < vb. *a urca*, cf. *Urucu*, *Curculescu* DO, 465];

Urucu – *uruq*, *uruḡ* [„proles”] „urmaș, copil, seminție” 69v/1 (D 130, K 189), 70v/7 (D 132, K 194), KW 266 [~ cf. *Oruk* („trib. tătăresc în Bugiac, în sec. XVII”), Philippide OR, II, p. 356 ?, ap. DO, 465];

Uzun, Uzon, Ozon – *uzun* „lung, înalt” 38v/20 (D 85, K 86), KW 268, tc. *uzun* [DO, 402];

Zaman, **Zamonea**, **Zămona** – *zamana(da)* (ar.) „timp” 74v/3,4 (D 138, K 211), „vârstă” 72v/12 (D 136, K 206), KW 274, tc. *zaman* § II 130 [DO, 413].

Nu am inclus, în liste, cuvintele introduse în limba cumană de către misionarii creștini, de exemplu: *alleyoḡ* „aleluia” 80r/8, KW 35, *altar* 70r/7, KW 37, *amen*, *amin* 61v/30, KW 37, *apostol* 71v/20, KW 38, *ewangelim* „evanghelie” 61v/1, KW 96, *manna* „mană” 72v/5, *mirron* „mir, smirnă” 71r/19, KW 165, *pap* „papă” 61r/19, *psalmo* 69r/4, *profet* 76r/12, KW 187, *șabat (kün)* „sâmbătă” 36v/6, KW 230, *trapes* „trapeză” 82v/11, KW 252 etc.; coincidențele întâmplătoare și ne semnificative precum *curea* – *qur* „Leibgurt, Schwertgehänge”, „cingătoare” 51r/32 (D 103, K 120), KW 203 [*curea* < lat. *corrigia* sau *corrella „curea la încălțăminte”], ori *cotor* – *qotur* „crustă, pecingine, râie” 50r/6,12 (D 101, K 116), KW 201 [~ et. nec. DEXI (cf. alb. *kot*, P. Boerescu, în LR, LIII, 2004, nr. 5–6, p. 256–266]; interpretările greșite, de exemplu: *hambar* (Densusianu, ILR, I, 243, v. și Suci, CRT, 212, 213, cf. tc. *ambar*) care nu este atestat în cumană cu acest sens, deoarece cum. *ambar* [„ladano”] (Kuun, 95), este tradus de VI. Drimba prin „ambră cenușie”, CCD, p. 205, cf. (p. 89) f. 42r/7 (vezi și lat. med. *ambra*, cu echivalentul cum. *charabar*, CCD 41v/23); lecturile eronate, de exemplu: *madem* „minereu, metal, aliaj” [*madim*, „metallum”, la Kuun, 233], în loc de *kör-almadym* (*köralmadim*, Drimba, CC, p. 295): *kör-alma* [„odiui”], KW 153 „nicht sehen wollen, nicht ausstehen können, hassen”, „a urî etc.” CCD 82v/8d; alt exemplu: *mir* (ar.) „princeps” (Kuun, p. 216), cf. tc. *emir*, *amir*, pus în legătură de A. Philippide (OR, II, p. 379) cu rom. *mire* [~ cf. alb. *mirë* „bun” DEX; ~ cf. alb. *mirë* „bun”, lat. *milex* „soldat” DEXI], lectură greșită în loc de cum. *nur* „lumină” (CC 69v/7, ed. Drimba, p. 130). Nu am înregistrat în listă nici cuvântul cum. *beç<e>el* [hvffe halcz] „hüftenlahm” (Grønbech, KW, p. 54) = „spetit, deșelat”, 82r/2d (D 143, K 229, v. și Drimba, CC, p. 293, cu trimitere la L. Ligeti, 1962, p. 173–174), „hvffe halcz” fiind interpretat anterior de G. Kuun (CC, p. 229), din cauza pierderii părții superioare a literelor la tăierea hârtiei, cu ocazia legării *Codexului*, ca *huffe hauz*, „urbs munita”, „oraș [germ. *Haus* = casă!], loc întărit” (cf. *Bécs* „Viena”) și, din această cauză, considerat până nu demult, din inerție, după Șăineanu IO, I 16,

drept cea mai sigură etimologie cumană din limba română (pentru *beci*), deși corectura era semnalată încă din anul 1942, în dicționarul lui K. Grønbech!

De asemenea, nu au fost incluse cuvintele turcice care au o origine persană, copiate din greșeală de L. Șăineanu (IO, I, p. 16–18), din glosarul persan-latin al ediției G. Kuun: *calp* [*chalp*, falsus] 50r/25, *dulap* [*dulab*, armarium] 40r/15, *gherdan* [*gerdan*, collum] 8v/18, *hatâr* [*chatir*, voluntas] 28v/9, *nai* [*nay*, tibia, „tronbeta”] 45r/22, *tabiet* [*tabiat* (ar.), „natura”] 19r/4; *olat* [*oleat*, „provincia”] 39v/20, care, acesta din urmă, din cauza aceleiași greșeli este considerat cuman și de către Al. Ciorănescu (DER, 5862) [*olat*: et. nec. DEX, MDA, DEXI !].

În sfârșit, nu am considerat necesar să mai încarc listele de mai sus cu echivalentele cumane ale unor turcisme dobrogene cu răspândire limitată, precum *curuluc* („mod de a usca tutunul”) – cf. *quru* [*churu* „sichus”] 39r/1 (D 86, K 87), KW 204, tc. *kuruluk* „uscăciune”, și nici cu toponime de origine turco-tătară din Dobrogea sau din sudul Basarabiei.

Cea mai recentă sinteză dedicată posibilelor împrumuturi cumane în limba română îi aparține lui Emil Suciu (CRT, p. 215–225), care selectează mai întâi un număr de 8 cuvinte pentru care există „argumente solide în favoarea etimologiei cumane”: *beci*, *ciob*, *dușman*, *gorgan*, *odaie*, *oină*, *tărâm*, *toi* și, separat, alte 9 sau 11 cuvinte a căror origine cumană sau, în general, turcică, preosmanlie, rămâne „plauzibilă, dar discutabilă și deci ipotetică”: (*arcana*), *briceag*, *burlan*, *butuc*, (*capcană*), *călăuză*, *cinel*, *hălăciugă*, (*h*)oinar, *ortoman*, *poznă*.

Luând ca bază de pornire această listă, împreună cu argumentele lui Emil Suciu și ale lui Vladimir Drimba (cf. Drimba, CE), în *Codex Comanicus* ar fi atestate etimoanele cumane ale cuvintelor *beci*, *briceag*, *burlan*, *butuc*, *ciob*, *dușman*, *gorgan*, *hălăciugă*, *hoinar*, *oină*, *ortoman*, *toi*.

Despre *ciob* am discutat nu demult, în această revistă, pentru a doua oară. Componenta cumană (și nu turcă osmanlie!) a etimologiei acestui cuvânt mi se pare acum sigură. *Oină*, *hoinar* și *toi* par să fie, cu destulă certitudine, cuvinte de origine preosmanlie, cumană, așa cum susțin V. Drimba și E. Suciu, deși dicționarele curente preferă (încă!) etimologia turcă. *Butuc* și *hălăciugă* nu au o origine cumană din cauza semantismului clar divergent, soluțiile date în DA și CDER, 1238 pentru *butuc*, respectiv de către Andrei Avram (NCE, p. 118) pentru *hălăciugă* (< *halângă* + *hăciugă*) fiind mult mai plauzibile. Pentru *briceag* și *burlan*, explicațiile lui Emil Suciu sunt suficiente, în aparență, dar originea cumană a acestora rămâne cu totul nesigură: sunt denumirile unor produse care implică o tehnologie ce nu a fost utilizată la noi, pe o scară mai largă, în epoca preosmanlie.

Noua etimologie cumană a cuvântului *beci*, dată de Vl. Drimba: **beč* = *peč* „cuptor” < v. sl., v. rus. *peč* „cuptor” și „peșteră” este mai coerentă decât cea anterioară, care s-a dovedit a fi consecința unei lecturi eronate. Unanimitatea credinței că *beci* ar fi un cuvânt cuman a facilitat intrarea noii soluții în DEXI, aceasta fiind singura explicație cumană acceptată de un dicționar recent, deși este susținută de prea puține fapte sigure. De exemplu, nu știm când și unde a apărut

sonorizarea bilabialei inițiale. Nu știm când, unde (și de ce!) a apărut în cumană sensul cel nou, de „pivniță”, numai acesta putând fi transmis limbii române... în timpul contactelor lingvistice româno-cumane! Nu știm de ce, în limba maghiară, același etimon cuman, cu înțelesul de „cuptor”, s-a păstrat doar ca toponim, denumind orașe: *Pécs*, în sud-vestul Ungariei, și *Bécs* = Viena. (Vezi și numele german al Buda[pestei], *Ofen* = germ. „cuptor” – probabil un „cuptor de var” sau „vărărie”). Nu cunoaștem nici dovezi arheologice ale unor beciuri construite în perioada dominației cumane...

Originea preosmanlie a cuvântului *gorgan* este sigură. Tulburător este însă faptul că termenul cuman *qurγan* („movilă funerară”) este mult mai depărtat din punct de vedere fonetic de cuvântul românesc decât persanul *gorkhānah*, cu același sens, citat de Al. Ciorănescu (DER, 3839) ca etimon prim al celorlalte formelor turcice sau slave intermediare, pentru limba română, de ex. *kurgan* etc. *Corhană*, *curgan* și *gorgan* au aceeași origine îndepărtată, dar nu știm, cu precizie, când și pe ce căi au fost împrumutate aceste cuvinte.

Din punctul de vedere al frecvenței, cum. *düşman* apare o singură dată în *Codex Comanicus*, în timp ce formele adaptate, specific cumane, cu dentala inițială surdă, *tușman* sau *tüşman* apar de patru ori. Din această cauză, șansele ca *dușman* să fi fost împrumutat din turca osmanlie sunt în proporție de 4/5, iar din cumană, de numai 1/5, în baza atestărilor certe. Chiar și antroponimul *Dușman*, înregistrat în anul 1469 (DO), poate fi, desigur, de origine turcă osmanlie, după aproape un secol de confruntări româno-otomane.

Etimologia lui Vl. Drimba, acceptată de E. Suciu, pentru (*i*)ortoman (< *ortaman „(cioban) mai înstărit decât unul mijlocaș” < cum. *orta* „de mijloc, mijlociu”) reprezintă un caz tipic de extrapolare într-un trecut îndepărtat a unor categorii sociologice moderne sau contemporane autorilor. Fiind o pătură socială situată între țăranii săraci și „chiaburi”, deci mai înstăriți decât primii, țăranii „mijlocași” erau un cal de bătaie al propagandei ideologice din perioada colectivizării agriculturii. Cu toate acestea, nu țin minte să se fi vorbit în acea vreme și despre categoria ciobanilor „mijlocași”, ciobanii nefiind o țință a colectivizării. Spre cinstea autorilor lui, în DLR, s.n. (după 1965!), la cuvântul *mijlocaș* nu apar conexiuni semantice cu averile țăranilor sau ale... ciobanilor. Această etimologie fiind nulă, vechea soluție turcică a lui Lazăr Șăineanu (*iortoman* < cum. *yurt* „locuință, proprietate” IO, II, p. 227) pare să fie cea mai plauzibilă, dintre cele rezumate de Al. Ciorănescu (DER, 5936).

Câteva cuvinte regionale, precum *chiorpe(a)că* „șindrilă (nouă, proaspătă)”, *hobaie* „vale (podis) între dealuri”, *iurt* „grup de case” ar putea primi etimologii cumane, dacă acestea vor fi omologate de către specialiști. De asemenea, un cuvânt precum *căuș* ar putea fi mai bine explicat, dacă am accepta ipoteza suprapunerii corespondentului cuman peste o rădăcină moștenită, în condițiile unei mari

asemănări fonetice, grefate pe un înțeles aproape identic. (Vezi, de asemenea, cazul oarecum similar al lui *chițcan*: un cuvânt cuman probabil suprapus peste o formație onomatopeică proprie limbii române.)

În sfârșit, o serie de cuvinte românești, precum *alaci*, *baltag*, *bașca*, *bărdac(ă)*, *boi*, *boia*, *bostan*, *bugă*, *but*, *calup*, *casap*, *catâr*, *catifea*, *cazan*, *cazma*, *cărăbaș(ă)*, *chibrit*, *chilim*, *chindie*, *chior*, *chirpici*, *colan*, *coltuc*, *habar*, *hamal*, *haram*, *ioc*, *mahala*, *maidan*, *maimuță*, *murdar*, *năut*, *nuri*, *pirozea*, *sacâz*, *sânduc*, *sârmă*, *taban*, *tarla*, *tas*, *teanc*, *tipsie*, *tos*, *tuci*, *țcălie*, *zaraf*, sau cel puțin o parte dintre ele, cele cu cea mai mare răspândire în limbajul popular din Moldova, Muntenia și Oltenia, ar putea avea o dublă etimologie, cumană și turcă osmanlie, întrucât etimoanele lor au aceeași formă și același înțeles în ambele limbi de origine⁸, ținând seama și de faptul că în exteriorul arcului carpatic a existat o continuitate a influențelor turcice: pecenege, cumane, tătare și apoi osmanlii. La acestea se mai pot adăuga, probabil, și alte câteva cuvinte uzuale de origine turcică, ale căror corespondente cumane nu sunt prezente în *Codex Comanicus*. Atestarea în general târzie a tuturor acestora nu poate constitui un criteriu absolut sigur pentru respingerea etimologiei *multiple*, cel puțin în unele dintre cazurile menționate.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

A. Avram, NCE	=	Andrei Avram, <i>Noi cercetări etimologice</i> , Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, <i>Etymologica</i> 7, București, Univers Enciclopedic, 2001.
Baubec, Geafer, DR-T	=	Agiemin Baubec, Deniz Baubec Geafer, <i>Dicționar român-turc</i> , București, Editura Internațional Scorpion, 1993.
Baubec, Grecu, DT-R	=	Agiemin Baubec, Mitică Grecu, <i>Dicționar turc-român</i> , București, EȘE, 1979.
BER	=	Bălgarska Akademia na Naukite, Institut za Bălgarski Ezik. VI. Gheorghiev, I. Duridanov et al., <i>Bălgarski etimologičen rečnik</i> , IV (M-II), Sofia, 1995.
Ciorănescu, (C)DER	=	Al. Cioranescu, <i>Diccionario Etimológico Rumano</i> , Tenerife, Universidad de la Laguna, 1958–1966 (versiunea românească: <i>DER. Dicționarul etimologic al limbii române</i> , București, Saeculum I.O., 2001).
Conea-Donat, <i>Contr.</i>	=	I. Conea, I. Donat, Contributions à l'étude de la toponymie pétchéneque-comane de la Plaine Roumaine du Bas-Danube, în vol.: Contributions onomastiques publiées à l'occasion du VI ^e Congrès international des sciences onomastiques, à Munich, du 24 au 28 Août 1958, Bucarest, EA, 1958.
DA	=	Academia Română, <i>Dicționarul limbii române</i> (A – De, F – Lojniță), București, Socec și Sfetea, (1907)–1913–1949.

⁸ Vezi, în acest sens, Ciorănescu, DER, nr. 693, 694, 976, 1095, 1233, 1504, 1552, 1610, 2204, 3367, 3604, 4000, 4468, 5123, 5573, 5631, 5855, 5936, 7313, 7321, (7623), 8043, 8390, 8682, 8746, 8814, 9010, cu etimologii cumane greșite: nr. 760, 5329, 5862, ori fanteziste: nr. 1947, 3557, 6053.

- DEHF = J. Dubois, H. Mitterand, A. Dauzat, *Dictionnaire étymologique et historique du français*, Larousse [1994].
- Densusianu, HLR / ILR = Ovid Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, I–II, Paris, 1901, 1938. Traducere în limba română: *Istoria limbii române*, I–II, București, EȘ, 1961.
- DEX = Academia RSR, Institutul de Lingvistică, *Dicționarul explicativ al limbii române*, EA, 1975; Supliment, 1988, reeditare: UE, 1996 (continuare de tiraj: 1998).
- DEXI = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, București, Arc, Gunivas, 2007.
- DG-R = Academia Română, Universitatea București, Institutul de Lingvistică; M. Isbășescu, M. Iliescu (coord.), *Dicționar german-român*, EA, 1989.
- Djuvara, *Thocomerius* = Neagu Djuvara, *Thocomerius–Negru Vodă. Un voivod de origine cumană la începuturile Țării Românești*, București, Humanitas, 2007.
- DLR s.n. = Academia Română, *Dicționarul limbii române*, serie nouă, VI–XIV (M – Z), București, EA, 1965–2004.
- DM-R = Fundația Beatrice Alapítvány; (red.) Reinhart Erzsébet, Lázár Edit, Román Győző, *Dicționar maghiar-român*, Editura Carocom’94 SRL, București, 2005.
- DO = N.A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, [București], EA, 1963.
- Drăganu = Nicolae Drăganu, *Românii în veacurile IX–XIV pe baza toponimiei și onomasticeii*, Academia Română, Studii și cercetări XXI, București, Imprimeria Națională, 1933.
- Drimba, CC = Vladimir Drimba, *Codex Comanicus*, Édition diplomatique avec facsimilés, Bucarest, Editura Enciclopedică, 2000.
- Drimba, CE = Vladimir Drimba, *Cercetări etimologice*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Etymologica* 8, București, Univers Enciclopedic, 2001.
- Drimba, 1964 = Vladimir Drimba, *Recenzie: H. Wendt, Die türkischen Elemente im Rumänischen* (Berlin, Akademie Verlag, 1960), în „Revue roumaine de linguistique”, IX, 1964, p. 99–109.
- DT-RU = Akademiia Nauk SSSR, Kazanskiĭ Institut ȳazika, literaturȳ i istorii, *Tatarsko-russkiĭ slovar’*, Moskva, Izd. Sov. Enȳiklopediĭa, 1966.
- Graur, DCC = Al. Graur, *Dicționar de cuvinte cālătoare*, București, Editura Albatros, 1978.
- Graur, NL = Al. Graur, *Nume de locuri*, București, EȘ, 1972.
- Graur, NP = Acad. Al. Graur, *Nume de persoane*, București, EȘ, 1965.
- Grønbech, KW = K. Grønbech, *Komanisches Wörterbuch. Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus*, Kopenhagen, Einar Munsgaard, 1942.
- Guțu, DL-R = G. Guțu, *Dicționar latin-român*, București, EȘE, 1983.
- Iordan, DNF = Iorgu Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, EȘE, 1983.
- Iordan, *Toponimia* = Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, [București], EA, 1963.
- Ivănescu, ILR = G. Ivănescu, *Istoria limbii române*, Iași, Ed. Junimea, 1980.

- Király, CL = Király Francisc, *Contacte lingvistice. Adaptarea fonetică a împrumuturilor românești de origine maghiară*, Timișoara, Ed. Facla, 1990.
- Kuun, CC = *Codex Cumanicus Bibliothecae ad Divi Marci Venetiarum*. Primum ex integro edidit prolegomenis notis et compluribus glossariis instruxit Comes Géza Kuun, Budapestini Editio Scient. Academiae Hung., 1880 (vol. II: *Additamentum ad Codicem Cumanicum*, Budaë, 1883).
- Kuun, CC₂ = *Codex Cumanicus*. Edited by G. Kuun. With the *Prolegomena to the Codex Cumanicus* by Louis Ligeti, Budapest, 1981.
- MDA = Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Micul dicționar academic*, 4 vol., București, UE, 2001–2004.
- Petrovici, SDT = Emil Petrovici, *Studii de dialectologie și toponimie*, Volum îngrijit de I. Pătruț, B. Kelemen, I. Mării, București, EA, 1970.
- Peșinis, DGr-R = Lambros Peșinis, *Dicționar grec-român*, București, Ed. Vox, 1995.
- Philippide, OR, II = Al. Philippide, *Originea românilor*, vol. II, *Ce spun limbile română și albaneză*, Iași, Tip. Viața Românească, 1927.
- Redhouse, T-E Lex. = James W. Redhouse, *A Turkish and English Lexicon*, Constantinople, H. Matteosian, 1921.
- Roesler, 1865 = Dr. E. Robert Roesler, *Die griechischen und türkischen Bestandtheile im Romänischen*, Wien, 1865.
- Rosetti, ILR = Al. Rosetti, *Istoria limbii române. I. De la origini până la începutul secolului al XVII-lea*, ediție definitivă, București, EȘE, 1986.
- Sala, IE = Marius Sala, *Introducere în etimologia limbii române*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Etymologica* 20, București, Editura Academiei Române, 2005.
- SDLR = August Scriban, *Dicționarul limbii românești*, Iași, Institutu de arte grafice „Presa bună”, 1939.
- Suciu, CRT = Emil Suciu, *Cuvinte românești de origine turcă*, Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Etymologica* 21, București, Editura Academiei Române, 2006.
- Șăineanu, IO = Lazăr Șăineanu, *Influența orientală asupra limbii și culturii române*, vol. I (*Introducerea*), vol. II₁ (*Vocabularul. 1. Vorbe populare*), vol. II₂ (*Vocabularul. 2. Vorbe istorice, împrumuturi literare, Indice general*), București, Editura Librăriei Socec & Comp, 1900.
- Topciu-Melonashi, DA-R = Renata Topciu, Ana Melonashi, Luan Topciu, *Dicționar albanez-român. Shqip-rumanisht fjalor*, [Iași], Polirom, 2003.

CODEX COMANICUS: WORD CORRESPONDENCES BETWEEN THE
ROMANIAN AND COMANIAN LANGUAGES

(Abstract)

The article includes a comprehensive bibliographical list of the word correspondences or coincidences between the two languages, intended to help the identification of the Comanian lexical loans in Romanian.

București, Șoseaua Iancului nr. 10, apart. 40.
Email address: pczboerescu@yahoo.com